

vin–cseremisiz etimológiák a finn–volgai korra vezethetők vissza, ezért inkább 46-ra módosítanám a finn–volgai elemek számát.

9. A szójegyzékek nyelvjárási hovatartozása (261–278). Alapos vizsgálat alapján MATICSÁK megállapítja, hogy a MÜLLER szójegyzékében található lexémák az alapszókinszhez tartoznak. A nyelvtani jegyek erza jelleget tükröznek. MÜLLER adatközlőinek egyik része – 20 elem alapján – moksa volt, 60 pedig erza, és ezek egy része az észak(nyugat)i erza nyelvjárást beszélte.

10–11–12. Előbb egy mintaszerű latin, majd cirill betűs, közel 3600 tételtől álló Szómutató következik (279–320), ezt követi a MATICSÁKnál mindig példaértékű „Irodalom” jegyzéke, amelyhez hozzávetőlegesen 40 számítógépes forrás is csatlakozik (321–332), majd pedig a „Rövidítések” mutatója (333).

14. A Függelékben (335–368) a szerző a három vizsgált szójegyzéknek (az 1759., az 1791., illetve 1747. évben készített műveknek) mordvin anyagát adja közre fakszimilében.

MATICSÁK SÁNDOR jó másfél évtizede figyelemreméltó munkákat jelentet meg elsősorban a mordvin lexikográfia területén. A „Folia Uralica Debrecenensia” című folyóirat szinte minden egyes évfolyamában megjelenik az utóbbi évtizedben tanulmánya, és önálló munkái közül elsősorban „A mordvin írásbeliség kezdetei” (Debrecen. 2012) és a társszerzős, általa szerkesztett „Rokon nyelveink szótárai” (Budapest. 2014) kiemelkedő teljesítmény. A most ismertett könyv ezt a jeles képet tovább színesíti.

ZAICZ GÁBOR

**Fancsaly Éva – Gúti Erika – Kontra Miklós – Molnár Ljubić Mónika –
Oszkó Beatrix – Siklósi Beáta – Žagar Szentesi Orsolya:**

A magyar nyelv Horvátországban

Gondolat Kiadó, Budapest – Észék, 2016. 309 o.

A magyar nyelv, nyelvhasználat szociolingvisztikai szempontú vizsgálata az 1990-es évek elején, közepén indult a Magyarországtól elszakított területeken, valamint a kisebbségben élő magyar közösségekben. „A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén” című kutatási program célja az volt, hogy KONTRA MIKLÓS vezetésével szlovákiai, ukrainai, romániai, szerbiai és szlovéniai, ausztriai, valamint magyarországi nyelvészek által kidolgozott egységes szempontrendszer alapján egy komplex helyzetképet adjanak – Trianontól az 1990-es évekig – a kisebbségi magyarok földrajzi és demográfiai jellemzőiről, politikai, gazdasági, kulturális és vallási helyzetéről, valamint a nyelvhasználati jelenségekről, a nyelvi jogi helyzetről, a nyelvekhez fűződő attitűdökről, és a nyelvek oktatásban betöltött szerepéről. Nagyrészt ennek a kutatássorozatnak köszönhető, hogy a nyelvtudományban ma már nincs vita arról, hogy a magyar

nyelv többközpontú (l. LANSTYÁK 1996), hogy az újonnan átdolgozott szótárak, helyesírási szabályzatok nem csak a magyarországi magyar nyelvet, hanem a határon túli magyar nyelvváltozatokat is reprezentálják, hogy megkezdődött a magyar nyelv határtalanítása, s az is, hogy a magyar tudományosságban először jött létre olyan hálózat (Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat¹), mely a Kárpát-medence magyarsága körében a határon túli régiókban működő nyelvi kutató-intézetek és kutatók révén összehangoltan végez nyelvészeti, nyelvi jogi, nyelv-oktatási kutatásokat.

Az 1996–1997-ben zajló empirikus vizsgálat (ún. RSS-kutatás) az elmúlt évtizedben tehát túlnötte magát, de ezeknek az alapkutatásoknak a sorából a délszláv (honvédő) háború miatt kimaradtak a horvátországi magyarok; ebben a közösségben a kutatást 2014-ben sikerült lefolytatni. „A magyar nyelv Horvátországban” című munka ennek a kutatásnak az eredményeit adja közre, mely horvátországi és magyarországi nyelvészek és egyetemi hallgatók gondos és összehangolt szerzői és szerkesztői munkájaként „A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén” könyvsorozat ötödik köteteként jelent meg 2016-ban.²

A kötet bevezetőjéből megtudhatjuk, hogy a mintavételnél igyekeztek olyan kvótamintát összeállítani, amely a lehető leginkább összevethető az 1995–1997. évi vizsgálattal. Ennek érdekében megismételték a magyarországi vizsgálatot is egy 97 fős kontrollcsoporttal. A kutatók arra is odafigyeltek, hogy ne legyen jelentős eltérés a két magyarországi kontrollcsoport között az életkor, az iskolázottság és az adatközlők neme szerint sem, valamint a korábbi és a mostani nyelvi adatok között sem. A 65 feladat közül mindössze 6 feladatnál van szignifikáns eltérés, ezek közül négy kontaktushatást mutat a környező országokban (20, 21); tehát a vizsgálat lehetővé teszi, hogy összevessék adatait a korábbi vizsgálattal, s a magyarországi és a többi régióban kapott adatokkal is.

A horvátországi magyarok közül 116 adatközlőt kérdeztek meg kérdőíves módszerrel hét településen (Kopács, Vörösmart, Dályhegy, Bellye, Darázs, Kórógy és Zágráb). A hagyományos szociológiai változókon kívül (nem, kor, iskolázottság, vallás) a minta megoszlása abból a szempontból is érdekes, hogy a megkérdezett adatközlők közel fele a délszláv háború miatt legalább egy évig Magyarországon élt. „Ők – mai drávaszögi szóhasználattal mondva – *menekült-ségben* voltak, avagy ők voltak a *gerincesek*, szemben a *gerinctelenekkel*” (21). A maréknyi magyarság megosztottságáról a végjegyzeteknél azt olvashatjuk:

¹ Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat (<http://ht.nytud.hu>).

² A sorozat első három kötete egymást követő években jelent meg (A magyar nyelv Ukrajnában [Kárpátalján]. 1998; A magyar nyelv Jugoszláviában [Vajdaságban]. 1999; A magyar nyelv Szlovákiában. 2000), majd több mint egy évtized múlva látott napvilágot a 4. kötet (A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában. 2012).

„... A gerincesek azok, akiket elűldöztek, távozni kényszerültek a szülőföldről és most visszatérve, kisebb hányaduk ugyan, de azt terjeszti, hogy az itthon maradtak a gerinctelenek. Tisztában vagyunk vele, hogy az előbbieknél sem volt fenéig tejfel a kényszeremigráció, de tény, hogy az utóbbiak sorsa a megaláztatás, a zaklatás, a kényszermunka, a nélkülözés, a verés s bizony nem egy esetben a kivégzés volt. Miért kellett ezt a kis számú magyart itt a Duna-Dráva partján két kategóriába sorolni, kinek állt ez érdekében, ki akar ebből hasznot húzni?! – tesz fel a kérdést nem csak Pélmonostoron, Vörösmarton, Csúzán... minden olyan magyarlakta falucskában, amely ki volt szolgáltatva a karjinasok kényekedvének” (DUNAI 1999: 139, 209).

A kötet első fejezete a sorozat többi tagjához hasonlóan a történeti-demográfiai helyzetet tekinti át. Horvátország földrajzi fekvésének és történelmének, kultúrájának köszönhetően Európa egyik legsokrétűbb országa: egyszerre része Közép-Európának és a mediterráneumnak. A legutóbbi, 2011-es népszámlálás szerint 4.284.889 főt számlál lakosainak száma, ennek 90,42%-a (3.874.321) horvát nemzetiségű. Az országban 22 hivatalosan elismert nemzetiség él: a magyarok a 6. legnagyobb kisebbség (14.048 fő – 0,3 %). A 2011-es census szerint magukat magyarnak vallók zöme, 58%-a az ország északkeleti részén található Eszék–Baranya megyében él, „ahol arányuk az összlakossághoz képest eléri az országos viszonylatban kiugró 2,7%-ot” (26). A magyarság másik nagy része pedig (mintegy 6.000 fő) a Drávaszögben, valamint Vukovár–Szerém megyében él (1.696 fő), a maradék kis része pedig szórványtelepüléseken él. Zág-ráb 825 fős magyar közösséget mondhat magáénak. Horvátország történelme már igen korán, a 10. század elején összefonódik a magyar történelemmel, ugyanis a területen élő szláv törzsek nem tudtak egységes államot létrehozni, ezért a honfoglaló magyarok már korán megtelepedtek a legkeletibb részekén (mai Kelet-Szlavónia, Drávaszög, Nyugat-Szerémség). A Dráva-Száva közti kiterjedt vidéket, ti. Szlavóniát, vagy ahogyan a 10. században nevezték, a „senki földjé”-t, pedig Szent László király hódításai során már 1091-ben a magyar koronához csatolta, majd Könyves Kálmán a tenger melléki Horvátországot is megszerezte; 1102-ben horvát királlyá is koronázták. „Ettől kezdve egészen 1918-ig tart az európai viszonylatban is egyedülállónak tekinthető, több mint nyolcszáz éves magyar–horvát államközösség, melyen belül Horvátország mindvégig különálló kormányzattal bírt, s a király által kinevezett bánok igazgatták” (28). Ettől kezdve tehát folyamatos a magyarok jelenléte Horvátországban, ami nyelvi, kulturálisan, vallásilag és történelmileg is meghatározó volt.

A békésnek mondható viszony az 1848-as forradalmakig (magyar és a horvát nemzeti mozgalomig, az ún. illirizmus koráig) tartott, majd az I. és a II. világháború is erősen megosztotta a horvátországi etnikumokat. A ki- és betelepítések, a háború alatti születési mutatók, az elvándorlás és a migráció a térség magyar lakosságának számában is jelentős ingadozást mutat. Ugyanakkor az első olyan

cenzus, amely megbízható adatokkal szolgálhat a népességszámról, 1890-ben készült. 1900-ra a magyarok száma Szlavóniában meghaladta a 90 ezret, s ehhez járult még 47 ezer magyarul is tudó nem magyar etnikumú személy. A századforduló horvátországi magyarságának domináns hányada (58%) paraszti rétegekből tevődött össze, az értelmiségi réteg pedig mindössze 2,5% volt. A történelmi és politikai identitástudattal rendelkező „elit” hiánya is hozzájárult ahhoz, hogy a Monarchia szétesése után a horvátországi magyarság nem tudta érvényesíteni érdekeit, és kíméletlen represszió áldozata lett az asszimilációs politikát folytató Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban, majd némi enyhülés után a délszláv háborúban is.

A kötet második fejezete a földrajzi és etnikai viszonyokat részletezi. Horvátország a kilencvenes évek elejéig Európa leginkább multinacionális államának, Jugoszláviának volt része, ahol népek és vallások egymásmellettiségének történelmi hagyományai voltak. Ehhez képest a mai Horvátország jóval homogénebb képet mutat (53). A horvátok (a lakosság 90,4%-a) után a szerbek a legszámottevőbb őshonos kisebbség. Érdekes, hogy az utóbbi három népszámlálás alkalmával a magukat horvátnak valló populáció esetében 5–7%-kal több volt a horvát anyanyelvűek, mint a horvát nemzetiségűek aránya (pl. 2011: anyanyelv 95,6%, nemzetiség: 90,4%). Az országban élő kisebbségek esetében pedig éppen fordítva működik: nemzetiségileg kisebbségiként jelölik meg magukat, míg anyanyelvüknek nem a kisebbségit, hanem a horvátot jelölik meg. Az anyanyelv fogalmán valószínűleg a nyelv tudásfokát értik (l. GÖNCZ 1999: 94, 56). Ez a jelenség az asszimiláció jelzőjének is tekinthető.

A harmadik fejezet a magyar kisebbség néhány jellemzőjét tárgyalja a következő témakörökben: földrajzi elhelyezkedés és településszerkezet, a magyar nyelvterület, gazdasági-társadalmi szerkezet, műveltség, egyházi élet és felekezeti megoszlás, azonosságtudat és attitűdök, vegyes házasságok.

Horvátország földrajzilag (éghajlatilag is) és gazdaságilag is két nagyobb régióra osztható: a tengeri vagy maritim régió gazdaságilag sokkal fejlettebb, mint a szárazföldi vagy kontinentális része az országnak. A leghátrányosabb térség Drávaszög és Szlavónia, ahol a horvátországi magyarság nagy része is él. A nyelvterület szempontjából a kutatók az utóbbi évtizedekben bekövetkezett történelmi-térszerkezeti változások miatt a „tömb – szórvány – tengermellék” felosztást találták célszerűnek (69). „A 2001 és 2011 közötti időszakban minden régióban mind nemzetiség, mind az anyanyelv viszonylatában csökkent a magyarok száma. Nagyobb a visszaesés a Kontinentális régióban és a Tengermelléken” (71). Az, hogy a horvátországi magyarok egy részénél az anyanyelvként már a horvát jelenik meg a cenzusban, a nemzetváltási hajlandóság jeleként értelmezhető, a nyelvi asszimiláció pedig szinte magától indítja be az etnikai asszimilációt. „Ez pedig kérdésessé teszi a horvátországi magyarság hosszabb távú etnikai és nyelvi fennmaradását is” (SZILÁGYI 2002: 71). A megmaradás egyik záloga

az lehet a kutatók szerint, ha regionális és állami szinten is sikerül kezelni az országban kialakult gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségeket, s ezzel megfékezni az elvándorlást, valamint a népességfogyást. Kultúregyesületek, és a 21. század informatikai vívmányai jelentősen hozzájárulnak a horvátországi magyaroknak a magyar kultúrához való hozzáférésehez, valamint 1997 után érezhetőbbé és érzékelhetőbbé vált az érdekképviseleti szervek jelenléte is. A horvátországi magyarok körülbelül kétharmada katolikus, kevesebb mint egyharmada református felekezethez tartozónak vallotta magát.

A fejezet a továbbiakban részletezi GERE BEN FERENC kutatásait, melyeket 1998-ban és 2000-ben végzett 38 településen, 357 adatközlő körében. Azt találta, hogy az erős magyarságtudat főleg a magyar többségű (70% fölötti) településekre jellemző. Ugyanakkor a megkérdezettek 70%-ára (főleg a mezőgazdasági fizikai munkásokra) jellemzőek voltak a borúlátó és bizonytalan jövőkép-válaszok. Megtudhatjuk azt is, hogy „A horvátországi magyarok... a hétköznapi életben a Kárpát-medence határon túli magyarságának átlagánál lényegesen kisebb mértékben használják anyanyelvüket...” (GEREBEN 2000: 75. 92). A nyelvhasználatra és a kötődésekre vonatkozó adatokat összevetették a 2014-es vizsgálattal is, valamint a muravidéki és a vajdasági adatokkal is. A horvátországi magyarok, csakúgy mint a vajdaságiak és a muravidékiek, legjobban saját településükhöz és saját kisebbségi régiójukhoz kötődnek, de a szomszédos régióktól eltérően a Magyarországhoz való kötődésük erősebb (95). Több kutatásból is kiderült már, hogy az anyanyelv fogalma a kétnyelvű magyaroknak nem egészen azt jelenti, amit a magyarországi magyaroknak. A horvátországi magyaroknak öt válaszlehetőség közül, akár többet megjelölve kellett meghatározniuk, mit értenek az anyanyelv terminuson (SKUTNABB-KANGAS anyanyelv-definícióit alapul véve (l. SKUTNABB-KANGAS 1984, 1997)). Az eredmények azt mutatják, hogy a horvátországi magyarok mind az öt lehetőséget többen jelölték, mint a magyarországiak, valamint 3 válaszlehetőségnél szignifikáns is a különbség: „az embernek az az anyanyelve, amelyik nyelvről saját maga kijelenti, hogy az az ő anyanyelve... amelyik nyelvet a leggyakrabban használja... amelyik nyelvet a legjobban tudja” (99). A horvátországi adatközlők szerint Budapesten beszélik a legszebb magyart, s csak a 3–4. helyen áll a drávaszögi és szlavóniai magyar. A válaszadók egyharmada vegyes házasságban él, ami az asszimilációhoz is köthető.

A negyedik fejezet a politikai berendezkedést, az ország kisebbségpolitikáját tárgyalja általában véve, valamint a magyar jogérvényesítést 2016-ban. A kisebbségi jogokat Horvátországban egyrészt kétoldali (horvát–magyar) szerződések biztosítják (1992, 1995), valamint a 2000-ben elfogadott nemzetiségi oktatási törvény és a kisebbségi nyelvek egyenrangúságáról szóló alkotmányerejű törvény biztosítja. A jogi dokumentumok a horvátországi kisebbségeket államalkotó tényezőnek tekintik. Viszont a horvát alkotmány azokon a településeken ír elő

kétnyelvűséget, ahol a nemzeti kisebbség aránya meghaladja a 33%-ot. Ez összevetve a többi határon túli régió küszöbértékével (Kárpátalján 10%, Felvidéken 20%), a Kárpát-medencében a legmagasabb (141). Ez a magas érték nem járul hozzá a kisebbség jogérvényesítéséhez, s közvetve megmaradásához sem, ráadásul az emberek nem is nagyon tudnak az őket megillető jogokról. Tovább rontja a megmaradás esélyeit, hogy a horvátországi magyarok politikai érdekképviselete is megosztott. A kutatók szerint esetleg pozitív irányban befolyásolhatják a jogérvényesítést az alulról jövő kezdeményezések, civil szervezetek, mint amilyen a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat 6. tagjaként 2014-ben megalakult Glotta Nyelvi Intézet. A kutatók felhívják arra is a figyelmet, hogy érdemes lenne vizsgálatokat folytatni a kettős állampolgárság jogintézményének a közösségre, az elvándorlásra gyakorolt hatásairól, ezeket alaposabban is elemezni kellene.

Az ötödik fejezet tárgyalja a nyelvhasználati kérdéseket a különböző nyelvhasználati szintereken, a hatodik záró fejezet pedig a 2014-es vizsgálatban szereplő nyelvi változókat elemzi röviden.

Ami a magyar iskolahálózatot illeti, a horvátországi magyarok ugyan kevés intézményben, és különböző formában, de az oktatás minden szintjén (több elemi és általános iskolában; egyetlen középiskolában (Eszéken), valamint a zágrábi egyetem hungarológia szakán és Eszéken magyar nyelv és irodalom szakon tanulhatnak magyarul. Az iskolák, magyar nyelvű osztályok fennmaradásánál viszont komoly gondot okoz az évről-évre fogyó hallgatói létszám (135). A hitéletet a vegyesen lakott településeken a többnyelvűség jellemzi. Minden határon túli régióban kiemelten fontos identitás- és nyelvőrző szerepe van a templomi nyelvhasználatnak. A horvátországi katolikusok viszont alig hallhatnak magyar nyelvű misét, hiányoznak a magyar anyanyelvű papok, a református egyházon belül pedig a rendszerváltás után egyházszakadás következett be, ami sok hívőt elszakít a hitélettől, így a magyar nyelvhasználattól is. A 2014-es terepadatok szerint a magyar nyelvhasználat a falvakban a nyilvános és közéleti szintereken alig van jelen, visszaszorult a kultúregyesületek, a templomi és a magánszférába. A városokban még ennél is kevesebb a magyart használók aránya a hivatalos és közéleti szintereken. Az erősödő nyelvcsere-folyamatok látszanak a családi nyelvhasználatban is: a 13–32 éves korosztály szüleivel, nagyszüleivel és gyerekeivel horvátul is beszél. Életkori bontásban ez még szembetűnőbb: a horvátul is beszélők aránya az életkor csökkenésével szignifikánsan nő (170).

Az idősek őrzik a nyelvjárási elemeket, viszont a középgeneráció már inkább a köznyelvi változatot használja. Ennek oka az lehet egyrészt, hogy viszonylag sokféle magyar nyelvű tv-csatornát és rádiót hallgatnak, másrészt pedig az, hogy a megkérdezettek közel fele *menekültségben* élt Magyarországon. „A fiatalok beszéde sokszor közel áll a standardhoz vagy teljesen megegyezik azzal (160)”. Azok a fiatalok használnak nyelvjárási változatot, akik nagyszüleiktől tanultak

magyarul, s gyakorlatilag csak a családban beszélnek magyarul, egyéb szintéren már inkább horvátul. A kutatók a kérdőív kitöltése közben rögzített hanganyagok alapján a teljesség igénye nélkül néhány nyelvjárási jelenségre is kitérnek a példák szintjén.

A hét határon túli régió megkérdezett adatközlői közül Horvátországban a legmagasabb azoknak az aránya (51%, utánuk a kárpátaljai magyarok 45%-a), akiket ért már valamilyen sérelem magyar nyelvhasználatuk miatt. A „megfélemlített nyelvhasználat” (I. FÜLEI-SZÁNTÓ 1992: 42–44) kettős hatást válthat ki: egyrészt elfojtást eredményez, másrészt dacreakciókat is (166). „Volt, akit a honvédő háború alatt azért jelentettek föl, mert magyarul beszélt” (167). De olvashatunk magyar-magyar nyelvi konfliktusokról is, amikor az eltérő nyelvváltozatot beszélő határon túli magyarokat leszólják, megbélyegzik Magyarországon: „»Kugli« fagyit kértem, s mondták, hogy csak »gombóc«” van (168).

A horvátországi magyarok csakúgy mint minden határon túli régió magyarsága az egynyelvű (magyarországi) magyarokhoz képest másként beszél magyarul; teljesen természetes módon vannak jelen nyelvhasználatukban a kontaktushatásból következő nyelvi elemek, jelenségek, grammatikai formák, szerkezetek. Többek között a következő nyelvi jelenségeket és nyelvi változókat vizsgálták: szórend (segédige + főnévi igenév); „fölsleges” névmások; a *kell legyen* változó; a *természetes, hogy x* változó; analitikus szerkezetek; többes szám és számbeli egyeztetés; kicsinyítés; helynevek ragozása; a (bVn) és a (bV) változók. Például a horvátországi magyarok szignifikánsan nagyobb arányban preferálták az analitikus formákat (*tagsági díjat – tagdíj* helyett; *banki számla – bankszámla* helyett; *légi terét – légterét* helyett stb.) (184). Az adatokat nemcsak a többi határon túli régió és a magyarországi kontrollcsoporttal vetették össze, hanem az egykori Jugoszlávia tagországaiban élő magyarság (Vajdaság, Muravidék) körében végzett vizsgálatok adataival is. Az adatok további elemzését lehetővé teszik a kötet végén mellékletben közzétett keresztábrák.

A kötet hiánypótló, hiszen ilyen átfogó, összefoglaló munka nem született a maroknyi horvátországi magyarság nyelvi és társadalmi helyzetéről. Előnye és hátránya is egyben a kötetnek, hogy egyes témák vissza-vissza térnek – ahogyan ebben az ismertetőben is –, s ettől darabosnak érezzük a szöveget, ha a teljes kötetet olvassuk (például a nyelvi jogi helyzet a 4. politikai fejezetben, valamint az 5. nyelvhasználati fejezetben is megjelenik; vagy a történelmi események, vallási kérdések vissza-visszatérnek), viszont pont emiatt az egyes fejezetek külön-külön is kerek egészet alkotnak, kontextusba ágyazottabbak.

A kötet jóvoltából olyan helyzetképet kaptunk a horvátországi magyarságról, ami történeti perspektívában értelmezi, mutatja be és érteti meg az olvasóval az erőteljes nyelvcsere-folyamatok okait a közösségben, ugyanis amint kiderült az elvándorlás és a teljes asszimiláció elkerülhetetlen akár évtizedeken belül, ha valami nagyon drasztikus és sürgős megoldást nem találnak a társadalmi-gaz-

dasági egyenlőtlenségek megszüntetésére az országon belül. Ugyanis nem a nyelvhasználati sajátosságok, a nyelvi különbségek adnak okot az aggodalomra a közösség jövőjét illetően, hanem sokkal inkább a tömbmagyarságot érintő mélyszegénység, a csak a dokumentumokban létező nyelvi jogok (33%-os küszöbérték), a vallási és politikai érdekképviselési megosztottság. Csak remélni tudjuk, hogy a kötet a szűk szakmán kívül eljut azokhoz a döntéshozókhöz is, akik a közösség szükségleteit szem előtt tartva tudnak tenni azért, hogy legyenek, akik 50 év múlva is magyarul gondolkodnak, imádkoznak, álmodnak és beszélnek a Drávaszögben, Szlavóniában, Zágrábban, a Tengermelléken és szerente a Kárpát-medencében.

Irodalom

- DUNAI N. JÁNOS (1999), Szülőföldem a Drávaszög. Zágráb, a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság és a Magyar Egyesületek Szövetsége.
- FÜLEI-SZÁNTÓ ENDRE (1992), Bomló kétnyelvűség. In: KONTRA MIKLÓS (szerk.), Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 35–45.
- GEREBEN FERENC (1998), A horvátországi magyarok identitástudata. *Kisebbség* 7: 407–418.
- GEREBEN FERENC (2000), A horvátországi magyarok nyelvhasználati szokásai. In: BORBÉLY ANNA (szerk.), *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya, Budapest. 71–78.
- LANSTYÁK ISTVÁN (1996), Gondolatok a nyelvek többközpontúságáról (különös tekintettel a magyar nyelv Kárpát-medencei sorsára). *Új Forrás* 1996/6. [Letöltve: 2016. december 10. <http://www.jamk.hu/ujforras/960603.htm>]
- SKUTNABB-KANGAS, TOVE (1984), *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Multilingual Matters, Clevedon.
- SKUTNABB-KANGAS, TOVE (1997), *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR (2002), Észrevételek a romániai magyar népességfogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. *Magyar Kisebbség* 4: 64–96.

MÁRKU ANITA

Э. Е. Лебедев: Акционсартовые значения сложновербальных аналитических форм в чувашском языке

Чувашский государственный институт гуманитарных наук, Чебоксары.
163 о.

Az alább ismertetendő könyv feltehetően a turkológusok érdeklődésén túl a finnugristák figyelmére is számíthat. A Volga-Káma vidéki nyelvi area finnugor nyelveinek kutatói ugyanis régen felfigyeltek azokra a több igei komponensből